

LJUBLJANA, DECEMBER 2003 Vol. 11, No. 2: 163–170

PRISANKOVA JAMA IN NJENA PODZEMELJSKA FAVNA HROŠČEV

Bojan KOFLER

Podlubnik 301, 4220 Škofja Loka, e-mail: bojan.kofler@siol.net

Abstract – THE CAVE PRISANKOVA JAMA AND ITS HYPOGEAN BEETLE FAUNA

The cave Prisankova Jama on the Mountain Prisojnik (2547m) near Kranjska Gora (north-western part of Slovenia) is described and figured. The results of a four years' study of its hypogean beetle fauna are presented. The cave Prisankova Jama is a *locus typicus* of *Pretneria metkae mirae* Bognolo et Kofler, 2001 (Cholevidae).

KEY WORDS: Cave fauna, Coleoptera, Cholevidae, Carabidae, Trechinae, Slovenia.

Izvleček – Prispevek podaja opis in načrt Prisankove jame z gore Prisojnik (2547m) v bližini Kranjske Gore (Severozahodna Slovenija). Predstavljeni so rezultati štiriletnih raziskav podzemeljske favne hroščev v njej. Jama je *locus typicus* podvrste *Pretneria metkae mirae* Bognolo et Kofler, 2001 (Cholevidae).

KLJUČNE BESEDE: Jamska favna, Coleoptera, Cholevidae, Carabidae, Trechinae, Slovenija.

Uvod

Območje Prisojnika (2547 m) je speleološko slabo raziskano. Tega mogočnega skalnega velikana poznamo zlasti po njegovih prepadnih stenah, Ajdovski deklici in dveh velikanskih naravnih odprtinah v gori: Prednjem in Zadnjem Prisojnikovem oknu. Preseneča dejstvo, da je bilo tod do nedavnega znanih le nekaj manjših brezen in niti ena jama.

Poleti leta 1992 sva se z ženo Miro z vso za naju prislovično zagnanostjo lotila Slovenske planinske transverzale. Ko sva se tako nekega lepega avgustovskega popoldneva polna zadovoljstva in lepih misli spuščala z gore, sva se na njeni jugoza-

hodni strani, na nadmorski višini okrog 2400 m, znašla pred manjšim spodmolom. Ko sem si ga natančneje ogledal, sem presenečen ugotovil, da se širok vendar nizek rov nadaljuje v notranjost gore. Svetilka, ki me vedno spremlja na vseh izletih, je tistega dne kdo ve zakaj ostala doma.

Misel na neraziskan rov, tam visoko pod vrhom Prisojnika, me je preganjala naslednjih pet let. Avgusta 1997 sva razburjena ponovno stala pred vhodom. V naslednjih urah je postalo jasno, da sva našla veliko, do takrat še neraziskano fosilno jamo. Ogledal sem si vse dostopne dele jame. Neraziskano je ostalo samo veliko brezno na koncu desnega rova. V dostopnih delih jame sem nastavljal pasti s trohnečim mesom.

To tudi biološko zanimivo jamo sem ponovno obiskal v letih 1998, 1999 in 2000. Leta 1998 so me spremljali člani našega DRP (Društvo za raziskovanje podzemlja) Škofja Loka. Izmerili in izrisali smo že do tedaj znane rove, najpogumnejši pa so se spustili v veliko, nevarno brezno, ki je zijalo na koncu desnega rova. Nadaljnje raziskave je na globini 102 m ustavilo podorno kamenje.

Lega, položaj in ime jame

Jama se nahaja na jugozahodnem pobočju Prisojnika. Vhod vanjo je na nadmorski višini okrog 2400 m. Poimenovali smo jo po gori Prisojnik ali Prisank, kot ji rečejo Kranjskogorci.

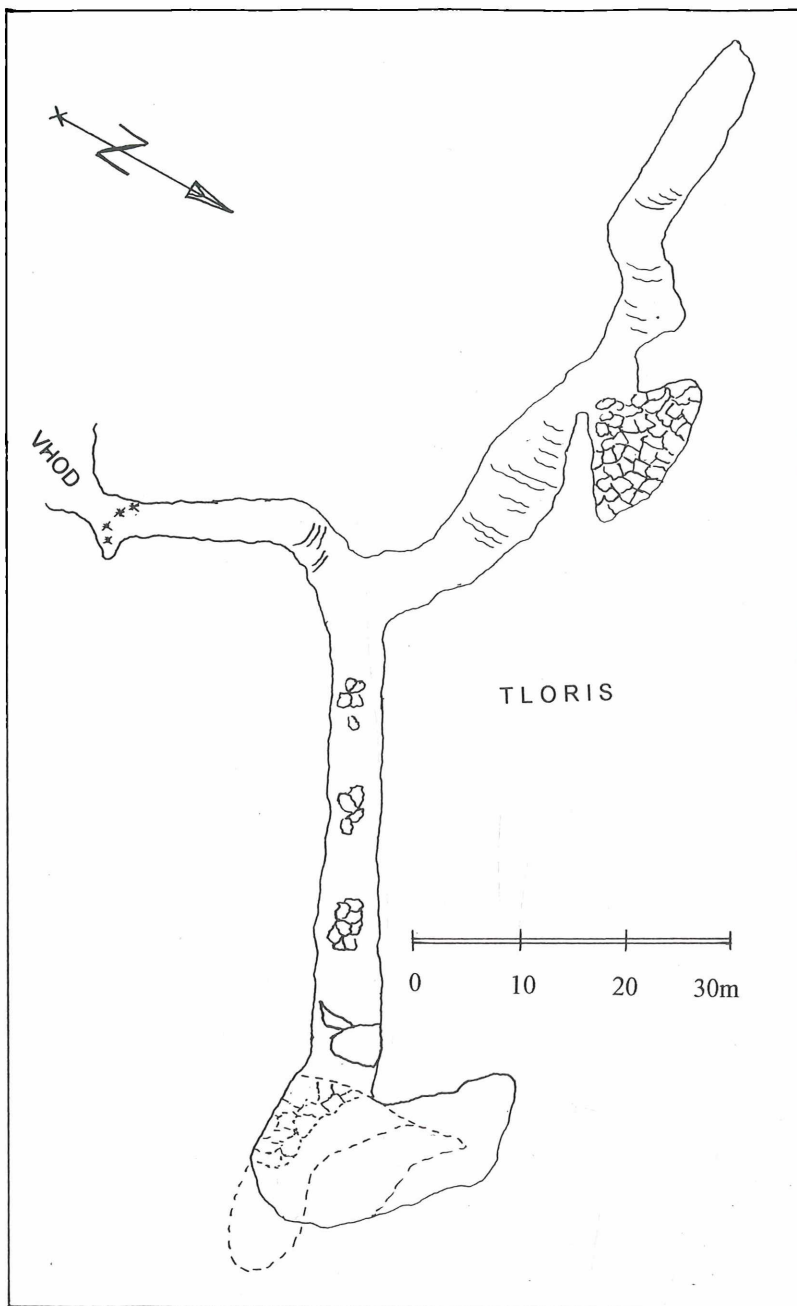
Opis in načrt jame

Nad vhodom v jamo je 10 do 15 m visoka previsna stena. Ta 224 m dolga in 102 m globoka fosilna jama je nadaljevanje manjšega spodmola. Na levi strani spodmola se namreč odpira nizek, a širok prehod v notranjost jame (Sliki 1 in 2). V vhodnem, elipsastem delu so tla vse leto prekrita s snegom in ledom. V notranjost se pride čez manjšo stopnjo, ki je deloma poledenela.

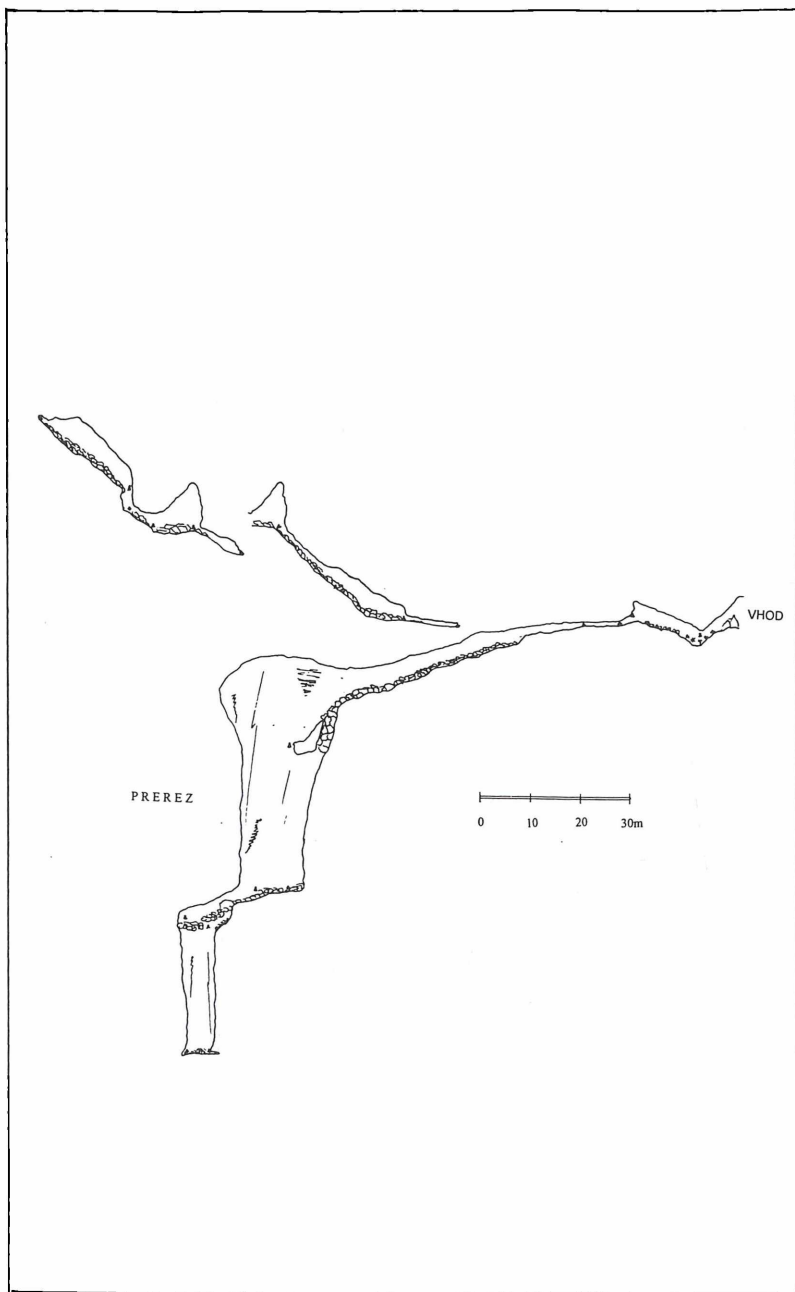
Vhodni rov se po 30 metrih zviša in razcepi v dva kraka. Levi rov se neprestano dviga. Širok je 5 do 8 m in visok 4 do 6 m. Tla so pokrita z velikimi količinami grušča in podornih blokov. Nekako na polovici rova je desno manjša podorna dvorana. V njej bi s kopanjem med podornimi bloki mogoče našli novo nadaljevanje jame.

Desni rov je ovalne oblike, širok do 8 m in visok do 5 m in se spušča proti breznu. Tla so tudi tu mestoma pokrita s podornimi bloki in podornim kamenjem, ki ga je največ na robu velikega brezna, zaradi česar je vsak spust vanj skrajno tvegano dejanje.

Veliko, ovalno brezno se v dveh stopnjah spušča v globino. Prva stopnja je visoka 23 m. Tudi na njenem dnu se nahajajo velike količine podornega kamenja. Če se od tu ozreš navzgor, te spreleti srh, ko zagledaš, kako se kot nekakšen nestabilen pomol nad teboj grozeče boči nekaj ogromnih, za silo zagozdenih podornih blokov. Med podorom in steno je krajši rov, ki se nadaljuje v močno krušljivo razpoko, ta pa vodi v 20 m globoko drugo brezno. Na njegovem dnu so velike količine podornega kamenja, ki onemogoča nadaljno prodiranje v notranjost gore.

Sl. 1: Načrt Prisankove jame - tloris (P. Jeram, W. in M. Zakrajšek, B. Kofler 1998)

Sl. 2: Načrt Prisankove jame – prerez (P. Jeram, W. In M. Zakrajšek, B. Kofler 1998)

Biološke raziskave v jami

Ob prvem obisku jame v avgustu leta 1997 sem nastavil pasti s trohnečim mesom in konzervirno tekočino v vseh meni dostopnih delih jame. Ob ponovnem obisku v juliju leta 1998 smo ob meritvah jame in raziskavah brezna nastavili pasti tudi na dnu brezna. Ker pa je vsak spust v brezno zaradi velikih količin nagrmdenega podornega kamenja, ki neprestano grozi z možnostjo večjega podora, skrajno nevaren, pasti žal niso bile nikoli pobrane.

V obdobju med avgustom 1997 in julijem 1998 se je v pasti ulovilo 51 primerkov slepega mrharja iz rodu *Pretneria* (Slika 3) in 14 primerkov slepega brzca iz rodu *Anophthalmus* (Slika 4). Vsi primerki so bili ulovljeni v desnem in levem kraku jame. Noben primerek ni bil ulovljen v vhodnem delu do razcepa v že imenovani desni in levi rov.

Po prvih ocenah priznanega entomologa Hermanna Daffnerja naj bi pri slepem brzcu šlo za podvrsto *Anophthalmus manhartensis fuartensis*. Primerki rodu *Pretneria* pa so po obliki kopolacijskega organa ustrezali Pretnerjevemu opisu primerkov iz Jame za križem (Kat. št.: 642) z zapadnega pobočja Pršivca nad Bohinjem. Pretnar jih je pripisal vrsti *Pretneria saulii*.

V letih 1999 in 2000 sem nabral dovolj biološkega materijala (Tabela 1 in Tabela 2) za detaljno morfološko študijo populacij obeh vrst. Na razpolago je bilo 112 primerkov slepega brzca (47 samcev in 65 samic) in 235 primerkov slepega mrharja (79 samcev in 156 samic).

Primerki slepega brzca *Anophthalmus manhartensis* s Prisojnika so morfološko zelo variabilni. Brez težav bi lahko iz populacije nabrali primerke, ki ustrezajo tipični obliki *Anophthalmus manhartensis manhartensis*, kot tudi primerke, ki ustrezajo podvrsti *Anophthalmus manhartensis fuartensis*. Hermann Daffner je v svoji končni oceni populacijo iz Prisankove jame pripisal tipični obliki *Anophthalmus manhartensis manhartensis*.

Leta 2000 je moj prijatelj in odličen koleopterolog Marco Bognolo opravil revizijo rodu *Pretneria*. V njej je primerke s Triglava in Pršivca opisal kot novo vrsto: *Pretneria metkae* Bognolo 2000. Ob študiju moje populacije pretnerij s Prisojnika je ugotovil, da se osebki morfološko razlikujejo od tipične oblike in leta 2001 sva jih opisala kot novo podvrsto: *Pretneria metkae mirae* Bognolo et Kofler 2001.

Tabela 1: *Pretneria metkae mirae*, čas raziskav in število ulovljenih primerkov.

l/m	jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec
1997												
1998							51					
1999							166					
2000								18				

Tabela 2: *Anophthalmus manhartensis manhartensis*, čas raziskav in število ulovljenih primerkov.

l/m	jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec
1997												
1998							14					
1999							53					
2000								45				

Sklep

Najdba večje jame na območju Prisojnika, kjer je bilo do nedavnega znanih le nekaj manjših brezen, je pomenila veliko speleološko presenečenje. Odkritje Prisanjkove jame je bilo zanimivo tudi z biološkega stališča, zato sem v njej opravil v letih 1997, 1998, 1999 in 2000 raziskave podzemne favne hroščev.

Tod živita v večjem številu slepa vrsta brzca in slepa vrsta mrharja. Primerki obeh vrst so bili ulovljeni v vseh delih jame z izjemo cca 18 m dolgega vhodnega dela. Populacija živali je najštevilčnejša prav v spodnjih delih jame (ob robu brezna). Zaradi nevarnosti večjih podorov v breznu žal ni bilo mogoče raziskati favno na samem dnu brezna, kjer so možna tudi večja biološka presenečenja.

V letih raziskav sem uspel uloviti dovolj primerkov obeh vrst (112 primerkov slepega brzca in 235 primerkov slepega mrharja) za kvalitetno morfološko študijo obeh populacij.

Ugotovljeno je bilo:

da primerki slepega brzca pripadajo tipični obliki z gore Mangart opisanega brzca *Anophthalmus manhartensis manhartensis* Meschnigg 1943.

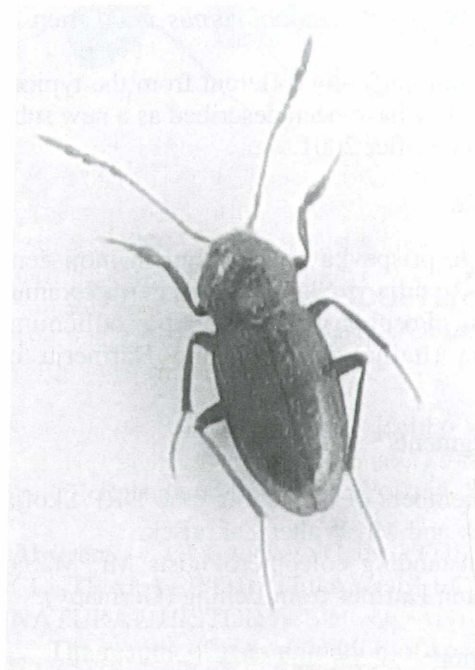
da se primerki slepega mrharja iz rodu *Pretneria* morfološko razlikujejo od tipične oblike *Pretneria metkae* Bognolo 2000, zato so bili opisani kot nova podvrsta *Pretneria metkae mirae* Bognolo et Kofler 2001.

Summary

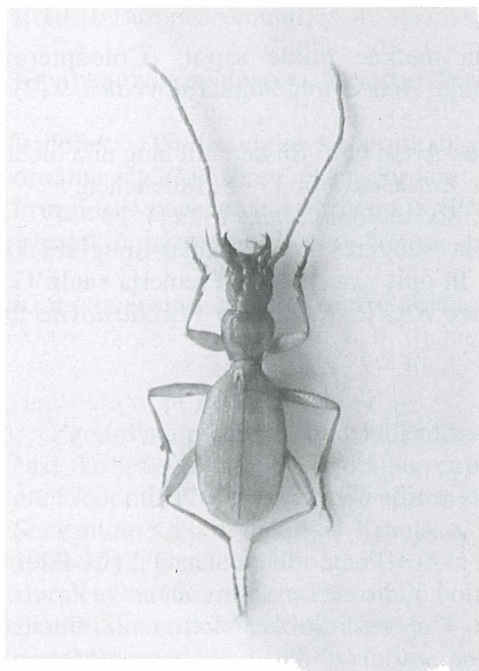
On the Mountain Prisojnik only small poteholes have been found by now. Therefore, the finding of a new big cave was a great surprise. The cave is also very interesting from the biological point of view. Therefore, research of the hypogean beetle fauna had been performed there from the year 1997 until 2000.

Two different species of blind beetles were found in the cave. They belong to the genera *Anophthalmus* and *Pretneria*. Specimens of both species are present in all parts of the cave, except in the 18 m long entrance. The animals were mostly found in the lower parts of the cave. The fauna at the bottom of the potehole has not been studied yet.

After morphological studies on large number of specimens the following was established:

Sl. 3: *Pretneria metkae mirae* Bognolo et Kofler (naravna velikost: 3,0 – 3,5mm). Foto B. Kofler.

Sl. 4: *Anophthalmus manhartensis manhartensis* Meschnigg (naravna velikost: 5,5 – 6,7mm). Foto B. Kofler.

Specimens of the genus *Anophthalmus* belong to *Anophthalmus manhartensis manhartensis* Meschnigg 1943.

Specimens of the genus *Pretneria* are morphologically different from the typical form of *Pretneria metkae* Bognolo 2000. They have been described as a new subspecies *Pretneria metkae mirae* Bognolo et Kofler 2001.

Zahvale

Za vsestransko pomoč pri nastajanju tega prispevka se zahvaljujem moji ženi Miri in članom Društva za raziskovanje podzemlja iz Škofje Loke: Petru Jeramu, Marku Zakrajšku in Walterju Zakrajšku. Posebna zahvala velja odličnima koleopterologoma Marcu Bognoli iz Trsta (Italija) in Hermannu Daffnerju iz Echinga (Nemčija).

Acknowledgments

I'd like to thank my wife Mira and the members of the caving club DRP Škofja Loka: Mr. Peter Jeram, Mr. Marko Zakrajšek and Mr. Walter Zakrajšek.

I am also very much obliged to the outstanding coleopterologists Mr. Marco Bognolo from Trieste (Italy) and Mr. Hermann Daffner from Eching (Germany).

Literatura

Zakrajšek W., 1998: Zapisnik terenskih ogledov – Prisankova jama. Kataster jam Slovenije. Ljubljana.

Bognolo M., Kofler B., 2001: *Pretneria metkae mirae* ssp.n. (Coleoptera: Cholevidae) from Mount Prisojnik, Slovenia. *Acta entomologica slovenica*, 9 (2): 113 – 118. Ljubljana

Daffner H., 1996: Revision der *Anophthalmus*-Arten und -Rassen mit lang und dicht behaarter Koerperoberseite. *Mitt. Münch. Ent. Ges.*, 86: 33-78. Muenchen.

Bognolo M., 2000: Il genere *Pretneria*. *Boll. Soc. entomol. ital.*, 132 (1): 29 – 42.

Pretner E., 1949: *Aphaobius* (*Aphaobiella* subgen. nov.) budnar-lipoglavšeki spec.nov., *A. (A.) tisnicensis* spec. nov. In opis samca vrste *Pretneria saulii* G. Mueller (Coleoptera, Silphidae). *Razprave SAZU, Razred za Prirodoslovne in medicinske vede*, 4: 143 – 158. Ljubljana.

Prejeto / Received: 27. 2. 2003